

LETA DROMANTIENĖ

Vytauto Didžiojo universitetas, Lietuva
Vytautas Magnus University, Lithuania

MODERNIOSIOS JAUNIMO POLITIKOS STRATEGIJOS: NUO GOSTA'OS ESPINGO-ANDERSENO GEROVĖS VALSTYBĖS TEORIJS PRIE ĮGALINIMO PRAKTIKOS

Modern Youth Policy Strategies: From Gosta Esping-Andersen's
Welfare State Theory to the Practice of Empowerment

SUMMARY

The article proposes the idea that new EU Youth Strategy (2018), which emphasizes the challenges of empowering young people and strengthening their active citizenship, has led to a new perspective on youth policy in the welfare state, aimed at alleviating and preventing social problems. Although international studies of the determinants of social well-being by economists, sociologists, historians, and political scientists still integrate the perspective of Gøsta Esping-Andersen's welfare state models (1990), the typology of welfare states presented in it is increasingly lacking. The paradigm of the welfare state changes from supporting individual social groups to empowering them by realizing the primary purpose of the welfare state – to guarantee a dignified livelihood for each of its members. The demographic and socio-economic trends of current society are changing the way young people live their lives; their perception of the role and challenges for young people as a large part of society, they are modifying lifestyles and youth policy itself, making young people's voices more and more heard. Therefore, it is important to study youth policy and well-being not as an integral part of individual social policies of the welfare state (family, employment, poverty reduction, etc.) but as an independent policy, the success of which is determined by the chosen strategies.

SANTRAUKA

Naujoji ES jaunimo strategija (2018), kurioje akcentuojami uždaviniai įveiklinti jaunimą ir stiprinti pilietinį aktyvumą, paskatino naujai pažvelgti į jaunimo politikos klausimą gerovės valstybėje, siekiančioje sušvel-

RAKTAŽODŽIAI: jaunimas, gerovės valstybė, jaunimo politikos strategijos, įgalinimas, pilietinis aktyvumas.

KEY WORDS: youth, welfare state, youth policy strategies, empowerment, active citizenship.

ninti socialines problemas ir neleisti joms atsirasti. Nors, tyrinėjant tarpdisciplininius mokslininkų socialinę gerovę lemiančius veiksnius, vis dar integruojama Gøsta'os Espingo-Anderseno gerovės valstybės modelių perspektyva, vis dažniau iškeliami joje pateiktos gerovės valstybių tipologijos trūkumai. Valstybės gerovės paradigma keičiasi: pereinama nuo paramos atskiroms socialinėms grupėms prie jų įgalinimo, realizuojant pirminę gerovės valstybės paskirtį – užtikrinti kiekvienam jos nariui orų pragyvenimą. Nūdienos visuomenės demografinės, socialinės, ekonominės tendencijos keičia jaunimo, kaip didelės visuomenės dalies, vaidmens bei uždavinių sampratą, gyvenimo būdą ir pačią jaunimo politiką, dėl kurios jaunimo balsas tampa vis labiau girdimas. Todėl svarbu tyrinėti jaunimo politiką ir gerovę ne kaip sudėtinę atskirų gerovės valstybės socialinių politikų (šeimos, užimtumo, skurdo mažinimo ir pan.) dalį, o kaip savarankišką politiką, kurios įgyvendinimo sėkmę lemia pasirinktos strategijos.

ĮVADAS

Gerovės valstybė – tai jos išpareigojimas garantuoti kiekvienam orų pragyvenimą, realizuojant socialines teises per socialinę apsaugą, socialines paslaugas, darbo rinkos ir būsto politiką, švietimą bei sveikatos apsaugą. Įvairūs gerovės valstybės tipai suteikia nevienodas socialines garantijas tų šalių piliečiams ir kartu generuoja skirtingo lygio bei masto grėsmes socialiniam saugumui: kuo dosesnė, visapusiškesnė ir daugiau apimanti gerovės valstybės veikla, tuo švelnesni neigiami rinkos ekonomikos bei globalizacijos padariniai (Aidukaitė, Bogdanova, Guogis 2012: 6). Tai, kad XXI a. gerovės valstybės tyrėjų darbuose vis dar pasikliaujama gerovės valstybės režimų tipologija, kurią pasiūlė Gøsta Espingas-Andersenas savo 1990 m. publikacijoje *Trys gerovės kapitalizmo pasauliai* (kur remiamasi 1980 m. duomenimis), byloja, jog šis klausimas aktualus. Tačiau siekiant objektyvumo reikėtų pripažinti, kad socialinės politikos diskurse Espingo-Anderseno tipologija, kurioje jis, vadovaudamasis tik labiausiai industriškai išsivysčiusių valstybių patirtimi, po Antrojo pasaulinio karo išskyrė tris gerovės valstybės tipus – socialdemokratinį (Šiau-

rės šalių), konservatyvųjį (kontinentinį) ir liberalųjį (anglosaksiškąjį), – jau seniai tapo diskusijų objektu. Mokslininkai (Bambra 2006: 73–80; 2007: 1–28, Bonoli 1997: 351–372, Ferrera 1996: 17–37, Leibfreid 1992: 245–279, Pierson 1998: 87–95), pripažindami šios tipologijos sudarymo trūkumus, yra pateikę ir daugiau konkuruojančių gerovės valstybės tipologijų.

Atliekant naujausius mokslinius jaunimo socialinės nelygybės veiksnių tyrimus, ypač A. Waltherio, vis dažniau remiamasi lyginamąja socialinės politikos analize, siekiant identifikuoti jaunimo gerovės ypatumus atskirose šalyse, analizuojant skirtingus gerovės valstybės režimų tipus ir juose veikiančią jaunimo politiką, taip pat keliamas uždavinys ieškoti naujų strategijų jaunimo gerovei pasiekti.

Straipsnyje stengiamasi atskleisti jaunimo gerovės politikos transformaciją: perėjimą nuo socialinės paramos prie jaunimo socialinio įgalinimo, įveiklinimo ir pilietinio aktyvumo ugdymo. Analizuojant jaunimo politiką, jaunimas suvokiamas ne kaip probleminė socialinė grupė, o kaip investicija į visuomenės ateitį.

SOCIALINĖS PARAMOS PARADIGMA ESPINGO-ANDERSENO GEROVĖS MODELIŲ TIPOLOGIJOJE

Espingo-Anderseno gerovės valstybės modeliai pagrįsti trimis principais: dekomodifikacija (asmens gerovės priklausomumas nuo rinkos, ypač pensijų, bedarbio pašalpų ir ligos draudimo išmokų), socialine stratifikacija (gerovės valstybių vaidmuo, palaikant arba suardant socialinę stratifikaciją) ir privačiojo bei viešojo sektoriaus derme, teikiant socialinę gerovę (valstybės santykis su šeima, savanoriškos veiklos sektorius, gerovės teikimo rinka). Kai šie principai įgyvendinami, dažniau naudojant dekomodifikacijos indeksus, prieinama prie gerovės valstybių padalijimo į tris idealaus gerovės režimo tipus: socialdemokratinį, konservatyvųjį ir liberalųjį.

Socialdemokratinio (dar kartais vadinamo socialistiniu) modelio gerovės valstybėje socialinio teisingumo principas suprantamas kaip materialinė gerovė visiems. Remiantis kategoriniu principu, valstybė kiekvienam piliečiui garantuoja socialiai priimtina gyvenimo standartą. Vadovaujantis konservatyviuoju socialinės gerovės valstybės modeliu, socialinė apsauga grindžiama socialinio samdomųjų darbuotojų draudimo ir nuopelnų principu, todėl šis modelis dar vadinamas korporatyviniu. Socialinės apsaugos mastai atitinka pasiektus susitarimus tarp socialinių partnerių. Esminis liberalaus socialinės gerovės valstybės modelio bruožas – asmens veikimo laisvė. Tokiu modeliu paremta gerovės valstybė prisiima įsipareigojimą socialiai apsaugoti tik silpniausius visuomenės narius, kitiems suteikia laisvę susikurti gerovę pagal asmeninę sampratą bei gebėjimus.

Espingo-Anderseno gerovės valstybės režimų tipologija buvo paremta tik aštuoniolikos labiausiai ekonomiškai išsivysčiusių¹ šalių situacija, todėl ši tipologija nuo pat 1990 m., kai buvo paskelbta, susilaukė kritikos. Tai paskatino kurti alternatyvias gerovės valstybės modelių tipologijas, siekiant atspindėti aspektus, nenagrinėtus pirminėje Espingo-Anderseno tipologijoje. Taip stengiasi praplėsti analizuojamų šalių spektrą (Espingas-Andersenas neanalizavo Azijos šalių) ir socialinės paramos paradigmą, akcentuojant lyčių aspektą gerovės valstybėje, įgyvendinamą valstybės politiką ir visuomeninių paslaugų vaidmenį (Bambra 2007: 1100). Būtina pažymėti, kad anksčiausiai imta kritikuoti patį Espingo-Anderseno gerovės valstybės modelių klasifikavimo pagal socialinės paramos (pensijų, ligos pašalpų, nedarbo išmokų) skyrimą principą. Šį principą nevienodu mastu taiko skirtingos šalys, ignoruodamos faktą, kad gerovės valstybė – tai pirmiausia jos teikiamos sveikatos priežiūros, švietimo ir socialinės paslaugos.

Reikšminga tai, kad Espingo-Anderseno gerovės valstybės režimų tipologijos kritikai – G. Bonoli 1997, M. Ferrera, S. Liebfreid – pastebėjo, jog Pietų Europos valstybėms: Italijai, Ispanijai, Portugalijai, Graikijai, Maltai, reikšminga socialinė parama, perskirstant gėrybes tarp šeimos narių. Todėl autoriai išskyrė šioms valstybėms būdingą gerovės modelį į atskirą ketvirtąjį Pietų modelį – jį dažniausiai vadina katalikiškuoju, arba šeiminiu, socialinės gerovės modeliu. Kartu pabrėžia „rudimentinį“ jo bruožą, nes toms šalims būdinga fragmentinė

valstybės gerovės teikimo sistema, susidedanti iš įvairių pajamų palaikymo schemų, svyruojančių nuo menkos iki dosnios paramos, be to, labai pasikliaujama šeima ir savanorišku sektoriumi.

Kai kurie mokslininkai (Aspalter 2006: 290–301, Croissant 2004: 504, Walker, Wong 2005: 540), remdamiesi Rytų Azijos šalių – Pietų Korėjos, Taivano, Honkongo, Singapūro – gerovės valstybių modelių analizės rezultatais, teigia, kad šios šalys, įskaitant ir Japoniją, sudaro dar vieną – konfucianizmo – gerovės valstybės režimą. Jam būdingos mažos valstybės intervencijos bei investicijos į socialinę gerovę, taip pat nepakankamai išvystytos viešosios paslaugos. Remiamasi stipriais šeiminiiais ryšiais ir savanorišku sektoriumi, kuriant bei teikiant socialinės apsaugos tinklą. Šis minimalistinis požiūris derinamas su Konfucijaus socialine etika, kurios pagrindiniai principai: prievolė padėti artimiausiems šeimos nariams, taupumas, darbštumas, geras išsilavinimas ir griežta darbo etika. „Konfucianizmo principai skatina trisluoksnią socialinės pagalbos sistemą, kuri apima šeimyninį, bendruomeninį ir vyriausybinių sluoksnius mažėjančią prioritetų tvarką“ (Svirbutaitė-Krutkienė 2021: 68). Apskritai galima būtų manyti, kad konfucianizmo gerovės valstybės režimas jungia į vieną prasmę visumą kai kuriuos liberaliojo, konservatoriškojo ir Pietų Europos valstybių gerovės režimų elementus.

Tačiau gerovės režimai – tai ne tik lyginamoji gerovės valstybės tipologija, bet ir teorinė samprata, kaip šiuolaikinės visuomenės kuria gerovę. „Režimo“ sąvoka reiškia, kad kuriant gerovę dalyvauja ne tik valstybės institucijos, bet ir kiti socialinės integracijos veikėjai bei

mechanizmai. Tai „valdymas už vyriausybės ribų“, kuris remiasi tam tikrais diskursais – galios ir žinių konsteliacijomis – apie asmens ir visuomenės santykį (Chevalier 2016:3). XX a. pabaigoje–XXI a. pradžioje Europoje ir pasaulyje išryškėjo šios tendencijos: pasikeitė geopolitinė situacija, ekonomika auga, demografiškai visuomenė sensta ir kykla su tuo susijusių socialinių problemų. Visa tai aktualizuoja mokslinę diskusiją apie gerovės valstybės tipologiją ir papildoma Espingo-Anderseno pateiktą gerovės valstybės sampratą platesniu diskursu, pabrėžiančiu ne tik rinkos, valstybės, bet ir pilietinės visuomenės, jos dalyvavimo priimant sprendimus vaidmenį.

Esminė gerovės valstybės kūrimo priemonė yra socialinė politika, pasižyminti išskirtine savybe – gebėjimu stiprinti piliečių prierašumą valstybei, nes valstybės uždavinys yra užtikrinti ne tik pilietines bei politines, bet ir socialines teises, grindžiamas asmens poreikiais ir visuomenės sanglauda. Kaip teigia Keithas G. Bantingas (1995: 271), socialinė politika gali būti laikoma valstybės valdymo meno instrumentu, kurį valstybės struktūros naudoja, priimdamos įstatymus ir nustatydamos politinės bendruomenės tvarką. Gerovės valstybės teorijai plėtojantis, būtina pastebėti, kad XX a. pabaigoje ir ypač XXI a. pradžioje socialinėje politikoje įvyko esminis lūžis, kai, be pasyvios socialinės paramos priemonių (socialinių išmokų, vėliau ir socialinės paramos paslaugų), skiriamas vis didesnis dėmesys aktyvios socialinės paramos priemonėms: siekiama įgalinti, socialiai įveikinti, skatinti pilietinį aktyvumą. Šios priemonės padeda realizuoti pažėdžiamiausių visuomenės grupių, tarp kurių yra ir jaunimas, socialines teises.

NUO JAUNIMO VISUOMENINIO NARATYVO PRIE JAUNIMO POLITIKOS

Kalbant apie jaunimo politikos konceptualizavimą, būtina pažymėti, kad Espingas-Andersenas lyginamojoje gerovės modelių analizėje nekalbėjo nei apie jaunimo politiką, nei apie jaunimo dalyvavimą. Tačiau negausiuose lyginamuosiuose Espingo-Anderseno gerovės režimų modelių tyrimuose, kur nagrinėjamas jaunimo klausimas, C. Wallace'as ir R. Benditas linę traktuoti jaunimo politiką kaip gerovės valstybės elementą, lygindami gerovės valstybes pagal socialinės apsaugos lygius bei santykius tarp valstybės, rinkos ir šeimos.

Reikšminga tai, kad jaunimo politikos užuomazgų atsiranda dar XIX amžiaus pabaigoje ir XX amžiaus pradžioje, kai įsigali socialdemokratinis gerovės valstybės modelis (ypač Švedijoje), formalizuojant mokyklų sistemą, organizuojant jaunimo laisvalaikį ir klubinę veiklą. Iki pat XXI amžiaus antrojo dešimtmečio pradžios dėmesys į jaunimą buvo atkreipiamas šeimos, švietimo, užimtumo ir kitų svarbių gerovės politikų priemonėse, kurioms taikomi standartizuoti reglamentai ir skiriama nacionalinio biudžeto dalis, išskiriant jaunimą kaip socialiai pažeidžiamą visuomenės dalį. Svarbu pastebėti, kad nei nacionaliniuose, nei Europos Sąjungos strateginiuose dokumentuose jaunimo politika nebuvo pripažinta kaip savarankiška politika. Tik 2002 m. ES pradėjo įgyvendinti specialią jaunimo politiką, kuria skatinama jaunas žmones aktyviai dalyvauti ir sudaromos lygios galimybės naudotis kitomis jaunimui skirtomis politikos sritimis, tokiomis kaip švietimas, mokymas ir užimtumas. Ankstesnioji 2008–2010 m. ekonominė krizė, kai jaunimo nedarbas, taigi

ir skurdas buvo labai išaugęs, paskatino atkreipti dėmesį į jaunimą kaip į labai pažeidžiamą visuomenės dalį ir formuoti savarankišką jaunimo politiką.

Jaunimo, kaip socialinės grupės, klausimas aktualus socialinės politikos diskurse, nes, nepaisant ekonomikos augimo ir mažesnio nedarbo, socialinė nelygybė (taip pat ir tarp kartų) išlieka. Pirmą kartą po Antrojo pasaulinio karo kyla realus pavojus, kad dabartinė jaunuolių karta bus mažiau pasiturinti nei jų tėvai (COM 2017:6). Sparti technologijų raida, visuomenės demografinės tendencijos, socialinė atskirtis verčia jaunimą nerimauti dėl savo ateities. Socialinė, ekonominė atskirtis glaudžiai susijusi su tuo, kad jaunimas ribotai dalyvauja demokratinuose procesuose: 29 proc. 16–29 metų amžiaus jaunuoliams gresia skurdas ar socialinė atskirtis, dar sustiprėjusi dėl COVID-19 pandemijos; 2022 m. 14,2 proc. gyventojų, kurių amžius yra 15–29 metai, priklauso niekur nedirbančio ir nesimokančio jaunimo grupei (NEET). Tai – dvigubai didesnis rodiklis už bendrą visuomenės vidurkį (Eurofound 2022). Susiklosčius nepalankioms socialinėms sąlygoms, jaunuoliai paprastai stokoja pilietinio aktyvumo, nepasitiki valstybinėmis institucijomis, turi žemą savivertę. Todėl esminiu moderniosios valstybės uždaviniu tampa persiorientuoti ir, stengiantis mažinti socialinę atskirtį bei skurdą, keisti priemonių strategiją: pereiti nuo pasyviosios paramos (išmokų ir pašalpų, įgyvendinant šeimos, užimtumo bei kitas politikas) teikimo prie aktyviosios: įgalinti jaunuolius tapti savo gyvenimo kūrėjais ir – tai svarbiausia – paskatinti juos prisidėti, kuriant teigiamus pokyčius visuomenėje.

Nors „jaunimo politikos“ sąvoka pirmą kartą pavartota XX a. 10-ajame dešimtmetyje ir ši politika visame pasaulyje plačiai pripažįstama kaip būtina viešosios politikos dimensija, mokslininkai vis dar diskutuoja dėl jos aprėpties, dėl gilumo ir dėl jos sudedamųjų dalių. Jaunimas – 15–29 metų žmonės (Eurofound 2022) – yra nevienalytė grupė, kurios narius vienija pirmiausia jų amžius. Mokslinėje literatūroje jaunimo naratyvas dažniausiai aiškinamas arba kaip gyvenimo etapas – laikotarpis tarp vaikystės ir pilnametystės, – arba kaip socialinė kategorija: jaunimas suvokiamas kaip grupė, kuri turi bendrų poreikių, interesų bei savybių, susiduria su panašiomis struktūrinėmis problemomis ir yra veikiami tų pačių visuomenės institucijų bei taisyklių. Gyvenimo etapo perspektyva orientuota į žmonių jaunystę, palyginti su likusiu jų gyvenimu ir kitomis kartomis, o suprantant jaunimą kaip socialinę kategoriją, daugiau dėmesio skiriama jaunystės sąlygoms bei jaunų žmonių socialinei grupei. Inger Ashing teigia, kad jaunimas gali būti vertinamas kaip pereinamasis amžiaus etapas, socializacijos fazė, kai kovojama dėl socialinio statuso, arba kaip vidinės vertės laikotarpis (2009: 4).

Jaunimo politikos, kaip viešosios politikos, dimensijos, formavimo principus bei atitinkamų priemonių parinkimą ir veiksmingą jų taikymą, priimant sprendimus, susijusius su viešosios politikos formavimu bei įgyvendinimu, lemia valstybės požiūris į jaunimą: ar jaunimas vertinamas kaip socialinė problema, ar kaip išteklius, investicija į valstybės ateitį. Priklausomai nuo to, koks vyrauja gerovės modelis atskirose valstybėse, skiriasi požiūris į jaunimo naratyvą, ak-

centuojami skirtingi pagrindiniai jaunimo politikos principai: asmeninis tobulėjimas, kaip Švedijoje (universalusis, socialdemokratiškasis modelis); ekonominė nepriklausomybė, kaip Jungtinėje Karalystėje (liberalusis modelis); profesinė socializacija, orientuota į užimtumą, kaip Vokietijoje ir Prancūzijoje (konservatyvusis modelis); glaudūs šeiminiai, giminystės saitai, kaip Italijoje ir kitose Pietų Europos šalyse (nepakankamai institucionalizuotas Europos Pietų šalių modelis). Kaip pažymėjo Juan Li (2021:618), tradicinis mokslininkų požiūris į jaunimo politikos diskursą atskirose šalyse skiriasi, priklausomai nuo to, kaip vertinamas jaunimas: ar kaip probleminė ir pažeidžiama socialinė grupė, kuriai reikalingos paramos politikos priemonės, ar kaip vertingas išteklius, galintis prisidėti prie žinių apie jaunimą – žinojimo, ką reiškia būti jaunam, – kūrimo.

Ilgą laiką mokslininkai traktavo jaunimo politiką kaip socialinių problemų (mokyklos nelankymas, negalia, delinkventinis elgesys, nedarbas, socialinė marginalizacija ir kt.) sprendimo būdą. Tačiau per pastaruosius du dešimtmečius jaunimo politikos tyrimų paradigma pasikeitė: pradėta žiūrėti į su vaikais ir jaunimu susijusių klausimų sprendimą kaip į socialinę investiciją. Stanfordo universiteto edukologijos profesorius Williamas Damonas (2004:15), užuot tradiciškai vertinęs paauglius kaip „problemų kėlėjus“, pagrindė pozityviosios jaunimo raidos teoriją, remdamasis išsamiais XX a. mokslininkų paauglystės tyrimais. Mokslininkas pateikė jaunuolio, kaip iš prigimties kompetentingo ir linkusio į prosocialinius išpareigojimus, viziją: tai – visavertis bendruomenės dalyvis, turintis savo teises bei pareigas.

Tyrėjo nuomone, žvelgiant iš pozityviosios jaunimo raidos perspektyvos, pabrėžiamos akivaizdžios galimybės, o ne tariamas jaunų žmonių negebėjimas – tokiomis galimybėmis pasižymi ir jauni žmonės iš nepalankiausios socialinės aplinkos, taip pat tie, kurių gyvenimo istorija yra sudėtinga. Teigiamas požiūris į jaunimą padeda suprasti, ugdyti ir įtraukti vaikus į produktyvią veiklą, o ne koreguoti ar gydyti juos dėl netinkamų polinkių ar vadinamųjų negalių. Perėjimas prie pozityvesnės jaunimo vizijos sukėlė radikalius pokyčius daugelyje su jaunimu susijusių tyrimų sričių: nuo švietimo iki socialinės politikos. Pozityviąją jaunimo raidos teoriją plėtojantys mokslininkai, išanalizavę paauglių psichologiją, taip pat vadovaudamiesi teigiamu požiūriu į žmogaus prigimtį, pabrėžė jaunimo socialinius išteklius ir emocinės socialinės raidos galimybes bei perspektyvas. Prie šių tyrimų reikšmingai prisidėjo Benson (2003) raidos vertybių teorija – jo pateikta 40 vidinių (individualių pastangų) ir išorinių (aplinkos sąlygų) vertybių sistema. Vidiniai, individualieji jaunimo privalumai, tarp kurių ypač akcentuojami išsipareigojimas mokytis, pozityvios vertybės, socialinės kompetencijos, pozityvus identitetas ir išoriniai ištekliai, yra nukreipti į jaunimą iš socialinės aplinkos: parama, įgalinimas, galimybės ir lūkesčiai, konstruktyvus laiko panaudojimas padeda jaunimui užsitikrinti balansą tarp individualių poreikių ir išorės reikalavimų bei galimybių, leidžia adekvačiai vystytis ir veiksmingai funkcionuoti.

Reikšminga tai, kad investiciniu požiūriu grindžiamoje jaunimo politikoje, kurioje jaunimas labiau vertinamas kaip būsimos gerovės išteklius, pabrėžiamas

jaunimo pilietinių ir politinių gebėjimų ugdymas, skatinimas lengviau integruoti jaunos žmones į politinių sprendimų priėmimo procesą. Jaunimo politikos tyrinėtojai Aideen McCormack ir Cormacas Doranas, Miriam Teuma, Inger Ashing ir kiti pateikia skirtingas jaunimo politikos formavimo kryptis: tai – įvairių iniciatyvų, skirtų jaunimo materialinei gerovei didinti (socialinei paramai) ir padėti jaunimui lengviau dviasiškaai tobulėti, rinkinys; išreikšta politinė ambicija, atkreipianti politikos formuotojų ir visuomenės dėmesį į jaunimo gyvenimo bei veiklos sąlygas; taip pat tarpsektorinė, arba horizontalioji, politikos sritis, kuriai reikalingas įvairių sektorių ir institucijų bendradarbiavimo mechanizmas, norint didinti jaunimo gerovę ir ugdyti pilietiškumą. Valstybei naudingiau žiūrėti į jaunimą kaip į išteklių ir investiciją: jaunimo įgalinimas mažina socialinės paramos programų našta, leidimas jaunimui pačiam rūpintis savimi ir kitu jaunimu stiprina pilietinio dalyvavimo, pasitikėjimo savo jėgomis jausmą, skatina pilietinį aktyvumą bei patriotiškumą.

Iš tiesų abi šios perspektyvos – jaunimo, kaip probleminės grupės, ir jaunimo, kaip vertingo išteklius – atsispindi beveik visų šalių jaunimo politikoje, svarbiausia, kuri perspektyva dominuoja. Todėl abi perspektyvos susijusios tarpusavyje: investicijos į jaunimo politiką, jaunimo pilietinio aktyvumo skatinimo strategijos, jaunimo įgalinimas, jaunimo dalyvavimas priimant sprendimus patarnauja kaip nedarbo, skurdo ir įvairių jaunimo socialinių rizikų prevencinė priemonė. Rogeris Hartas, tikėdamas, kad dalyvavimas priimant bendrus sprendimus, turinčius įtakos žmogaus ir visuomenės gyvenimui, yra pagrindinė

pilietinė teisė bei neatsiejama demokratijos dalis, dar beveik prieš 30 metų sukūrė modelį, apimančią įvairias jaunimo dalyvavimo formas. Taigi jaunimo politiką galima apibūdinti įvairiais aspektais, lemiančiais skirtingas jaunimo politikos strategijas. Žvelgiant plačiau, valstybės gerovės režimai reiškia skirtingus šiuolaikinio žmogaus ir visuomenės įgalinimo, įtraukimo į demokratinių procesų valdymą būdus (Walther 2017: 283), todėl jie taip pat gali būti taikomi, analizuojant jaunimo politinį, socialinį bei pilietinį dalyvavimą. Praktiškai visos jauno žmogaus veiklos visuomeninėje erdvėje gali būti lokalizuotos kontinuume tarp formalaus ir neformalaus, kasdienio ir politinio dalyvavimo: tai – švietimas, socialinis darbas, kur dalyvavimas yra ir tikslas, ir darbo su jaunimu principas; priklausymas organizacijoms bei veikla jose; pilietinis dalyvavimas jaunimo tarybose ir kita veikla. Todėl A. Waltheris ir kiti mokslininkai jaunimo dalyvavimą vertina kaip jaunimo veiklos ir suaugusiųjų institucinių veikėjų, pripažįstančių šią veiklą kaip svarbią visuomeninio gyvenimo dalį, santykį. Būtina pažymėti, kad kiekviena šalis turi savo jaunimo politiką, pasireiškiančią įvairiomis viešosiomis priemonėmis. Jų turinys ir formos labai skiriasi: kai kuriose šalyse jos visų pirma apima laisvalaikio veiklos teikimą, o kitose – ir socialinės įtraukties bei atskirties problemų sprendimą, švietimo, sveikatos ar perėjimo į darbinę veiklą sritis. Todėl tarpsektorinė jaunimo politika atskirose šalyse itin skirtinga: įvairuoja ir atskiros politikos kryptys, turinčios įtakos jaunų žmonių gyvenimui, ir specializuota jaunimo politika, kurioje daugiausia dėmesio skiriama jaunimo užimtumui ir pilietiniam aktyvumui.

Valstybių vykdomos nacionalinės politikos tiesiogiai veikia jaunimo dalyvavimą. Lietuvoje, priklausančioje labiau konservatyviajam gerovės modeliui, turinčiam liberaliojo modelio elementų, vyriausybės, politikos formuotojų ir jaunimo nevyriausybinų organizacijų nuomonės apie šalyje įgyvendinamą jaunimo politiką skiriasi. Politikai, Lietuvos vyriausybė neretai vis dar žiūri į jaunimą kaip į socialinę problemą, ypač akcentuodama nedarbą, nusikalstamumą, priklausomybes, savižalą. Tačiau tai yra ilgalaikių socialinių procesų pasekmės. Pasak jaunimo politikos tyrėjo Manto Bileišio, žiūrėti į jaunimą kaip į problemą yra blogai dėl keleto priežasčių: „Pirmiausia, taip daroma prielaida, kad jaunimas yra kažkas, ką reikia kontroliuoti, o ne siekti ugdyti. [...] Žiūrėdami į jaunimą kaip į problemą paneigiame jaunų žmonių individualius poreikius ir potencialą“ (Bileišis 2014). Lietuvos jaunimo organizacijų Tarybos (LiJOT) nuomone, valstybė neišnaudoja visų galimybių, kurias gali pasiūlyti jaunimo nevyriausybines organizacijos, nes šiandien jaunas žmogus yra aktyvus, pilietiškas, verslus ir atsakingas (LiJOT, 2015:152). Nevyriausybines jaunimo organizacijos labiau pasitiki jaunu, vertina jį kaip išteklių, skatina jo užimtumą, verslumą, profesinį veiklumą ir pasirengimą darbo rinkai; šios organizacijos taip pat stengiasi ugdyti sąmoningą, pilietišką, patriotišką, brandžią, kultūringą ir kūrybingą asmenybę, mažinti socialinę atskirtį, įtraukti tautines mažumas. Tačiau jaunimo organizacijų bendradarbiavimas su valdžios institucijomis yra formalus ir dažniausiai susijęs tik su jų veiklos finansavimu.

Mokslinės literatūros ir Europos Komisijos dokumentų analizė byloja, kad

jaunimo, kaip visuomenės socialinės grupės, įgalinimas, skatinimas pilietiškai įsitraukti, yra esminis aspektas, įgyvendinant naująją Europos Sąjungos 2019–2027 m. jaunimo strategiją „Įtraukti, susieti jaunuolius ir suteikti jiems galių“ (2018: 269), kurioje platesni visuomenės interesai tarnauja savarankiškai jaunimo politikai, t. y., anot Juan Li, „istorija apie mus“ tarnauja „istorijos apie save“ interesams (2021: 614). Šioje strategijoje numatyta galimybė integruoti jaunimo klausimus į įvairias politikos sritis ir specialias jaunimo iniciatyvas atveria

perspektyvą jaunuoliams tapti aktyviais piliečiais, atsakingais už savo gyvenimą; remia jų asmeninį tobulėjimą, siekį mokytis visą gyvenimą; stiprina jų atsparumą, skatina bendradarbiauti su kitais žmonėmis ir padėti kitiems; prisideda prie jaunimo skurdo mažinimo, naikina visokią diskriminaciją, taip pat skatina jaunuolių socialinę įtrauktį. Strategijoje numatytų tikslų įgyvendinimas galėtų būti atskiras mokslinio tyrimo objektas, kuris leistų identifikuoti jaunimo įgalinimo bei aktyvinimo naudą ir pastebėti tobulintinus veiklos aspektus.

IŠVADOS

Dar 1990 m. paskelbta Espingo-Anderseno gerovės valstybių režimų tipologija, pagrįsta aštuoniolikos labiausiai ekonomiškai išsivysčiusių šalių situacija, paskatino kurti alternatyvių gerovės valstybės modelių tipologijas, siekiant atspindėti nenagrinėtus aspektus ir praplėsti analizuojamų šalių spektrą bei socialinės paramos paradigmą, atsižvelgiant į lyčių klausimą gerovės valstybėje, įgyvendinamą valstybės politiką bei visuomeninių paslaugų vaidmenį ir visa tai akcentuojant. Mokslininkai, pripažindami šios tipologijos sudarymo trūkumus, pateikė daugiau konkurencingų gerovės valstybės tipologijų, kuriose skiriasi ir įgyvendinama jaunimo politika.

XX a. pabaigoje ir ypač XXI a. pradžioje gerovės valstybių socialinėje politikoje įvyko esminis lūžis: be pasyvios socialinės paramos priemonių (socialinių išmokų, vėliau ir socialinės paramos paslaugų), vis didesnę dėmesį imta skirti aktyvios socialinės paramos priemonėms: stengtasi įgalinti jaunimą, pasitel-

kiant švietimą, konsultavimą ir informavimą; socialiai įveiklinti; skatinti pilietinį jaunų žmonių aktyvumą. Šios priemonės padeda realizuoti socialines teises pažeidžiamiausioms visuomenės grupėms, tarp kurių yra ir jaunimas.

Jaunimo politika, kaip savarankiška politika, neegzistavo nei nacionaliniuose, nei Europos Sąjungos strateginiuose dokumentuose. Ji susiformavo gana vėlai, tik 2002 m. ES pradėjo įgyvendinti specialią jaunimo politiką, kuria skatinama jaunos žmonės aktyviai dalyvauti ir sudaromos lygios galimybės naudotis kitomis jaunimui skirtomis politikos sritimis, tokiomis kaip švietimas, mokymas ir užimtumas. Iki pat XXI amžiaus antrojo dešimtmečio pradžios dėmesys jaunimui buvo skiriamas išimtinai šeimos, švietimo, užimtumo ir kitų svarbių gerovės politikų priemonėse, kurioms taikomi standartizuoti reglamentai ir skiriama nacionalinio biudžeto dalis, išskiriant jaunimą kaip socialiai pažeidžiamą visuomenės dalį.

Jaunimo politikos, kaip viešosios politikos, formavimo principus bei atitinkamų priemonių parinkimą ir veiksmingą jų taikymą priimant sprendimus lemia valstybės požiūris į jaunimą: ar jaunimas vertinamas kaip socialinė problema, ar kaip išteklius, investicija į valstybės ateitį. Priklausomai nuo to, koks vyrauja gerovės modelis atskirose valstybėse skiriasi požiūris į jaunimo naratyvą, akcentuojami skirtingi pagrindiniai jaunimo politikos principai: asmeninis tobulėjimas, ekonominis savarankiškumas, profesinė socializacija, orientuota į užimtumą, ar glaudūs šeiminiai, giminystės saitai. Valstybei naudingiau žiūrėti į jaunimą kaip į išteklių ir investiciją: jaunimo įgalinimas mažina socialinės paramos programų našta, leidimas jaunimui pačiam rūpintis savimi ir kitu jaunimu stiprina pilietinio dalyvavimo, pasitikėjimo savo jėgomis jausmą, skatina pilietinį aktyvumą bei patriotiškumą. Abi šios perspektyvos atsispindi beveik visų šalių jaunimo politikoje, svarbiausia, kuri pers-

pektyva dominuoja. Todėl abi perspektyvos susijusios tarpusavyje: investicijos į jaunimo politiką, jaunimo pilietinio aktyvumo skatinimo strategijos, jaunimo įgalinimas, jaunimo dalyvavimas priimant sprendimus pasitarnauja kaip preventcinė nedarbo, skurdo ir įvairių jaunimo socialinių rizikų priemonė.

Jaunimo įgalinimas, skatinimas pilietiškai įsitraukti, yra esminis naujosios Europos Sąjungos 2019–2027 m. jaunimo strategijos „Įtraukti, susieti jaunuolius ir suteikti jiems galių“ aspektas. Vadovaujantis šia strategija, valstybės narės raginamos integruoti jaunimo klausimus į įvairias politikos sritis ir specialias jaunimo iniciatyvas. Tai atveria galimybes jaunuoliams tapti aktyviais piliečiais, prisiimti atsakomybę už savo gyvenimą; remia jų asmeninį tobulėjimą, skatina jų siekį mokytis visą gyvenimą, bendradarbiauti bei pagelbėti kitiems; padeda mažinti jaunimo skurdą, naikina visų formų diskriminaciją ir skatina jaunuolių socialinę įtrauktį.

Literatūra

- Aidukaitė Jolanta, Bogdanova Natalija, Guogis Arvydas. 2012. *Gerovės valstybės kūrimas Lietuvoje: mitas ar realybė?* Vilnius: Lietuvos socialinių tyrimų centras.
- Ashing Inger. 2009. *Youth and youth policy – a Swedish perspective*. The Swedish national Board for Youth affairs. Prieinamas internete: https://www.youthpolicy.org/national/Sweden_2010_Youth_Policy_Summary.pdf. [žiūrėta 2022 m. balandžio 5 d.].
- Aspalter Christian. 2006. The East Asian welfare model, *International Journal of Social Welfare* 15: 290–301. Prieinamas internete: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/j.1468-2397.2006.00413.x> [žiūrėta 2022 m. rugsėjo 24 d.].
- Bambra Clare. 2007. Going beyond The three worlds of welfare capitalism: regime theory and public health research, *Journal of Epidemiol Community Health* 61: 1098–1102. Prieinamas internete: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2465657/> [žiūrėta 2022 m. birželio 16 d.].
- Bambra Clare. 2006. Decommodification and the worlds of welfare revisited, *Journal of European Social Policy* 16: 73–80. Prieinamas internete: <https://journals.sagepub.com/doi/epdf/10.1177/0958928706059835> [žiūrėta 2022 m. birželio 15 d.].
- Banting Keith G. 1995. The Welfare State as Statecraft: Territorial Politics and Canadian Policy, *European Social Policy: Between Fragmentation and Integration*, 269–300.
- Benson, Peter L. 2003. Developmental assets and asset-building community: Conceptual and empirical foundations, Richard M. Lerner & Peter L. Benson (eds.), *Developmental assets and asset*

- building communities: Implications for research, policy, and practice*, 19–43. New York: Kluwer Academic / Plenum Publishers. Prieinamas internete: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-1-4615-0091-9_2 [žiūrėta 2022 m. gegužės 18 d.].
- Bileišis Mantas. 2014. Tyrimas: *Jaunimas Lietuvoje yra matomas kaip problema*. Prieinamas internete: <https://www.bernardinai.lt/2014-12-01-tyrimas-jaunimas-lietuvoje-yra-matomas-kaip-problema/> [žiūrėta 2022 m. kovo 16 d.].
- Bonoli Giuliano. 1997. Classifying welfare states: a two-dimension approach, *Journal of Social Policy* 26: 351–372. Prieinamas internete: <https://www.cambridge.org/core/journals/journal-of-social-policy/article/classifying-welfare-states-a-two-dimension-approach/C5CD6E7FD394286E42F63EACCCEA3A11> [žiūrėta 2022 m. birželio 15 d.].
- Chevalier Tom. 2016. Varieties of youth welfare citizenship: Towards a two-dimension typology, *Journal of European Social Policy* 26 (1): 3–19. Prieinamas internete: <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/0958928715621710> [žiūrėta 2023 m. kovo 10 d.].
- COM 2017. *Baltoji knyga dėl Europos ateities*. Europos Komisija 2017 m. kovo 1 d. Prieinamas internete: https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:b739b382-ff4f-11e6-8a35-01aa75ed71a1.0008.02/DOC_1&format=PDF [žiūrėta 2022 m. vasario 26 d.].
- COM 2018. *Komisijos komunikatas Įtraukti, susieti jaunuolius ir suteikti jiems galių*. Nauja ES jaunimo strategija. 269 final. Europos Sąjungos oficialusis leidinys. Prieinamas internete: http://publications.europa.eu/resource/cellar/da3b81f3-029b-11e9-adde-01aa75ed71a1.0014.03/DOC_1 [žiūrėta 2022 m. balandžio 6 d.].
- Croissant Aurel. 2004. Changing welfare regimes in East and South East Asia: crisis, change and challenge, *Social Policy Administration* 38 (5): 504–524. Prieinamas internete: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/j.1467-9515.2004.00404.x> [žiūrėta 2022 m. spalio 9 d.].
- Damon William. 2004. What is positive youth development? *The Annals of the American Academy of Political and Social Science* 591(1): 13–24. Prieinamas internete: <https://journals.sagepub.com/doi/epdf/10.1177/0002716203260092> [žiūrėta 2022 m. spalio 18 d.].
- Esping-Andersen Gosta. 1990. *The three worlds of welfare capitalism*. London: Polity.
- Eurofound. 2022. *Nesimokantis ir nedirbantis jaunimas*. Prieinamas internete: <https://www.eurofound.europa.eu/topic/NEETs> [žiūrėta 2022 m. birželio 15 d.].
- Ferrera Maurizio. 1996. The southern model of welfare in social Europe, *Journal of European Social Policy* 6: 17–37. Prieinamas internete: <https://kostasantlavdas.files.wordpress.com/2017/02/16-southern-model-of-welfare.pdf> [žiūrėta 2022 m. liepos 8 d.].
- Leibfreid Stephen. 1992. Towards a European welfare state, Ferge Z., Kolberg J. E. (eds.). *Social policy in a changing Europe*. Frankfurt: Campus-Verlag, 245–279.
- Li Xuan. 2021. Investigating youth policies through the Lens of public narratives – Comparing China and Europe, *Journal of Youth Studies* 24(5): 614–633. Prieinamas internete: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13676261.2020.1751809> [žiūrėta 2022 m. vasario 26 d.].
- Pierson Christopher. 1998. *Beyond the Welfare State*. London: Polity.
- Svirbutaitė-Krutkienė Gedrė. 2021. Konfucianizmo reikšmė formuojant gerovės valstybę: Rytų Azijos atvejis, *Tiltai* 2: 68–79.
- Walker Alan, Chack-kie Wong. 2005. *East Asian welfare regimes in transition: from Confucianism to globalisation*. Bristol: Policy Press 61(3): 540–545. Prieinamas internete: <https://www.jstor.org/stable/23077863> [žiūrėta 2022 m. spalio 13 d.].
- Walther Andreas 2017. Support across life course regimes. A comparative model of social work as constructions of social problems, needs, and rights, *Journal for Social Work* 17(3): 277–301. Prieinamas internete: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/1468017316640195> [žiūrėta 2022 m. liepos 8 d.].

Nuorodos

- ¹ Šalių išsivystymo indeksus pateikia Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija (angl. OECD).